

KONYA'NIN KALBİNDE ZAMANIN GÖLGESİNDE ŞEMS MEZARLIĞI VE TÜRBESİ

DEVİRİM KUŞDOĞAN

Konya'nın kalbinde bir zamanlar sessizce uzanan, adı Şems Mezarlığı olan bir yer vardı. Burada taşlar dile gelmezdi ama suskunluklarıyla konuşurlardı. O suskunluğun içinde, Mevlânâ'nın "beni yakan oydu" dediği Şems'in gölgesi dolaşırdı. Şems-i Tebrîzî'nin varlığı sadece bir türbe değil, yüreği altüst eden bir çağrıydı. O çağrının izleri, yüzyıllar boyunca bu mezarlıkta birikti, ta ki bir gün üstü örtülene kadar. İşte bu yüzden, zamanın gölgesinde sessizce uzanan Şems Türbesi ve Mezarlığı, sadece bir defin alanı değil, geçmişin fısıltılarını taşıyan, insanın kendisiyle yüzleştiği manevi bir eşığe dönüşmüştür.

Bu mezarlık adını taşıyan Şems-i Tebrîzî'nin izinden yürüyenlerin suskunluğunda yankılanır.

Şems-i Tebrîzî Külliyesi'nin Tarihçe ve Mezarlığın Gelişimi

Şems-i Tebrîzî Manzumesinin (Türbe-Mescit-Semahane) ilk yapısının 13. yüzyılda inşa edildiği tahmin edilmektedir. Şems-i Tebrîzî'nin vefatı veya kaybolmasından sonra, onun için Konya'da bir türbe yapıldığı kabul edilir. Mezarlığın da bu dönemde

külliyenin bahçesi etrafında oluşmaya başladığı düşünülmektedir.

1510 yılında bugünkü yapının önemli bir kısmı Abdürrezzakoğlu Emir İshak Bey tarafından mescitle birlikte elden geçirilmiş ve genişletilmiştir. Bu dönemde külliye yeni binalar ve vakıflar eklenmiştir. Bu genişleme ve vakıflar, mezarlığın daha düzenli hale gelmesine katkıda bulunmuştur.

Konya Şer'îye defterlerinde (1677-1717-1796 tarihli) Şems-i Tebrîzî Türbesi ve Mescidi'nin vakıf yeri ve gelirleri ile ilgili bilgiler yer almaktadır. Bu da mezarlığın yüzyıllar boyu kullanımda kaldığını göstermektedir.

Konya Şems Türbesi ve Mezarlığı, Konya'nın manevi ve kültürel mirasının önemli bir parçasıdır. Hz.Mevlâna'nın yakın dostu Şems-i Tebrîzî'nin vefatından sonra. Onun anısını yaşatmak amacıyla inşa edilen türbe, cami ve semahanedan oluşan manzumenin doğu ve güney taraflarında, Osmanlı döneminde büyük bir mezarlık oluşmuştur. Bu mezarlık 1940 yılına kadar kullanılmış ve sonrasında park ve yol yapımı amacıyla kaldırılmıştır.

Günümüzde mevcut olmayan Şems Mezarlığı, Şems Manzumesi'nin doğu ve

Şems
Mezarlığındaki
bazı mezar
taşları

güney taraflarına doğru yayılan bir alanı kapsar. Mezarlığın doğu tarafından geçen yol boyunca kuzeyden güneye uzunluğu 104 metre yoldan Şems Dergâhı temeline kadar, doğudan batıya genişliği 40 metre olmak üzere toplamda 4.160 metre karelik bir alanı kapsadığı bilinmektedir.

Mezarlıkta Şems Türbesi mütevellileri, zaviye türbedârları ve diğer müntesiplerinin yanı sıra Konya'da Beylerbeyliği valilik yapmış Osmanlı Devleti ricaliyle, ailelerinin, Osmanlının adli, mülki, askeri teşkilatları mensuplarının ve Konya'da yetişmiş şeyh ulema, müftü, müderris gibi önemli şahsiyetlerin kabirleri de bulunmaktaydı.

Burada Şems Türbesi ve mezarlığının fiziki yapısından çok daha fazlasına yani O'nun ruhuna sembolik diline ve sessiz tanıklığına kulak vereceğiz. Bu yazı, sıradan bir araştırma yahut tarihsel döküm değildir. Bu yazı, yanmayı, pişmeyi ve hâl ehli olmayı hatırlatan bir yola, sessizliğin içinden geçen manevi bir hattan süzülerek geldi. Her taş bir tanıklık, her oyma bir dua, her susuş bir öğretiler. Çünkü Şems Mezarlığı sadece bir mezarlık değil; zamanın, aşkın ve dönüşümün başka türlü yazıldığı bir kitaptır. Bugün, üzeri örtülen bu kitabın sayfalarını yeniden çevirmeye niyet ettik. Tozlu taşları değil, gönüllere kazınan izleri görünür kılmaya çalıştık. Çünkü bazı yerler vardır ki, yıkılsa bile orada söylenmiş bir kelâm, göğe bırakılmış bir niyaz, hâlâ yankılanır.

Sırlı Bir Yolcunun İzleri – Şems Mezarlığı'nın Hafızası

Şems Mezarlığı, adını Mevlânâ'nın aşkının menzili olan Şems-i Tebrîzî'den alsa da

sadece onunla sınırlı kalmamış bir maneviyat yatağıdır. Burası, Konya'nın en eski şehir mezarlıklarından biri olarak yüzyıllar boyunca sayısız yolcunun son durağı olmuştur. Bu hazire, sadece bedenlerin değil, hikâyelerin, rüyaların, yakarışların da gömüldüğü yerdir.

1940'lı yıllarda tasfiye edilen bu mezarlık, zamana yenik düşen birçok manevi mekân gibi sessizce örtüldü. Ancak taşların hafızası unutmadı. Çünkü bu mezar taşları yalnızca kimlik belirten objeler değildi; onlar birer şahittiler. Kimileri hattat elinden çıkmış zarif bir dua, kimileri sabırla işlenmiş bir motif; kimileri de taşın kalbine kazınmış bir ömrün özeti...

Taşın Kitaplar, Unutulmuş Sayfalar – Konya'nın Hazire Kültürü

Bugün o taşlar, Konya'nın hafızasında yeniden yer bulmaya başladı. Tıpkı bir dervişin yitip sonra yeniden kendini bulması gibi... O taşlardan bazıları Şems'in adıyla anılan bir alanda yeniden konuşmaya başladı.

Konya, tarih boyunca yalnızca âlimlerin, sultanların, dervişlerin değil; onların yanı başında duran adsız kahramanların, sessiz annelerin, niyaz eden çocukların şehri oldu. Bu çok katmanlı maneviyat mirası, yalnızca türbelerde ya da cami avlularında değil; küçük hazirelerde, sokak arası mezarlıklarda, hatta medrese köşelerinde sessizce nefes alıyordu.

Hazire kültürü, Osmanlı şehir dokusunun vazgeçilmez bir parçasıydı. Cami, medrese, tekke, zaviye gibi yapılarla iç içe geçmiş bu küçük mezarlıklar, hem bir hafıza

alanı hem de dua ve tefekkür mekânıydı. Fakat zamanla şehir büyüdü, ihtiyaçlar değişti, öncelikler farklılaştı. Ve ne yazık ki bu mezarlıkların çoğu tahrip edildi, üstü örtüldü, izi kayboldu.

Bugün Konya'nın sokaklarında yürürken altında nice mezarın, nice duanın, nice hikâyenin yattığı fark edilmeyen topraklarda geziyoruz. Oysa o taşlar birer kitaptı. Üzerinde isimler değil, dualar, unvanlar, semboller ve yaşanmışlıklar vardı. Kimilerinde karanfilli bezemeler, kimilerinde sülüs hatla yazılmış hadisler,

kimilerinde ise bir dervişin aşkını özetleyen tek bir kelime: “Fakir”.

Bir Hafıza Alanı Olarak Şems Mezarlığı

Şems Mezarlığı, yalnızca toprak altında yatan bedenlerin değil; bir şehrin ruhunun, bir halkın dualarının ve kadim zamanların sırlarının yattığı bir hafıza mekânıydı. Her taş, bir isimden ibaret değildi. Her taş bir aidiyet, bir topluluk, bir inanç, bir duruşun nişanesiydi.

Adını, Mevlânâ'nın aşk aynası olan Şems-i Tebrizî'den alması tesadüf değil; bu alanın başlı başına bir maneviyat çemberi olduğunun işaretiydi. Zira burası sadece mezar taşı yontan ustaların değil, dualarla toprağa emanet edilen hayatların sahnesiydi. Kadınlar, çocuklar, askerler, medrese talebeleri, tekkelerde hizmet eden dervişler... Hepsi bu topraklarda yan yana, sessizce yatıyordu.

Osmanlı döneminde Konya'nın önemli ailelerine, müderrislerine, askerî ve bürokratik kimliklerine ait mezar taşlarıyla birlikte, toplumun her kesiminden insana ait kitabeler de buradaydı. Hem seçkinin hem halkın, hem yüksek rütbelerin hem de dervişâne sükûnun yan yana var olduğu bir mahaldi burası.

Dönemin şehircilik anlayışıyla yol ve park yapmak üzere kaldırıldığında, aslında yalnızca bir mezarlık ortadan kalkmadı; Konya'nın sessiz hafızasının bir kısmı da söküldü. Kimi taşlar kayboldu, kimileri yıllarca depolarda, unutulmuş köşelerde bekledi. Ama o hafıza, toprağa karışmadı. Bir yerlerde yaşamak için yeniden çağrılmayı bekledi.

Mezar Taşlarının Nakli ve Günümüzdeki Durumu

1940 yılında mezarlığın kaldırılmasının ardından, mezar taşlarından sanat değeri taşıyanlar Konya Etnoğrafya Müzesi'ne ve İnce Minare Taş ve Ahşap Eserler Müzesi'ne nakledilmişlerdir. Mezarlık alanının bir kısmı park olarak düzenlenmiş, bir bölümü ev arsası olarak satılmış bir kısmından yol geçirilmiştir.

Bu mezar taşları Konya tarihi ve kültürel mirasının hafızası konumundadırlar.

Konya Şems Mezarlığı sadece bir defin alanı olmanın ötesinde Konya'nın manevi ve kültürel tarihinin önemli bir yansımasıdır. Mezarlıkta yatan şahsiyetler Osmanlı döneminin önemli figürleri olup, onların anıları bu topraklarda yaşamaya devam etmektedir. Günümüzde mezarlığın kaldırılmış olması bu değerli mirası koruma ve gelecek nesillere aktarma sorumluluğumuzu artırmaktadır.

Sırçalı Medrese Mezar Anıtları Müzesi'nin 2010 yılında tadilat çalışmaları sebebiyle kapatılmasının ardından buradaki mezar taşları Konya Etnoğrafya Müzesine nakledilmişlerdir. Müze alanına getirilen tarihi taşlar üzerinde sergileme öncesi restorasyon müdahaleleri yapılmış olup, kitabe metinleri üzerinde transkrip çalışmaları bitirilmiştir.

Konya Büyükşehir Belediyesi Tarihi

Mezar Taşları Müzesi Sergi Alanı

Seçuklulardan günümüze değin, Konya kentinin muhtelif yerlerinde, pek çok

hazire ve mezarlık kurulmuştur. Ne yazık ki çevre koşulları, iskân faaliyetleri, tarihe ve geçmişimize yeterince sahip çıkamadığımız gibi nedenlerden dolayı, pek çok mezarlık ve mezar taşı kaybolmuş, tahrip edilmiştir.

Müze envanterine kayıtlı olan mezar taşlarının Şems Mezarlığı haziresinden alındığı ortaya konmuştur. Bu mezarlığın 1940'lı yıllarda tasfiye edilmesinin ardından, hazirede bulunan mezar taşlarının bir bölümü, Sırçalı Medrese Mezar Anıtları Müzesine kaldırılmıştır. Bu müzeye daha sonraki zamanlarda Konya'nın yitip giden mezarlıklarından alınan mezar taşları da dahil olmuştur.

Taşlar Konuşursa: Şems Mezarlığı'ndan Tarihi Mezar Taşları Müzesi'ne

Yitip gitmiş bir mezarlığın külleri arasından doğan bir hafıza müzesi... Bu, yalnızca taşların topraktan çıkarılıp teşhir edilmesi değil; toprağın altında kalan duaların, hikâyelerin ve isimlerin yeniden görünür kılınmasıydı.

2017 yılında Konya Büyükşehir Belediyesi ile Kültür ve Turizm Bakanlığı arasında yapılan protokolle, Şems Mezarlığı'na ait 312 mezar taşı ve parçası, Konya'da inşa edilen Tarihi Mezar Taşları Müzesi Sergi Alanı'na taşındı. Bu koleksiyon, sadece bir kent müzesini değil, aynı zamanda bir maneviyat galerisini de oluşturdu.

Müze alanında yer alan taşlar arasında, Osmanlı taş işçiliğinin ve sanatının zarafeti kadar, Konya toplumunun çok katmanlı yapısı da yansır. İki önemli paşaya ait mezar taşları, dönemin askerî ve idarî yapısına dair izler taşıırken; medrese hocalarına, müftülere, Mevlevîhâne mensuplarına ait

taşlar, ilim ve irfan dünyasının gölgesinde yatan hayatlara ışık tutar.

Taşlardan bazıları kadınlara aittir — ki bu durum, mezar taşı sanatı açısından da dikkat çekicidir. Kadınlara ait taşlarda görülen zarif motifler, bir dönemin kadın estetiği ve sosyal varlığı üzerine de ipuçları verir.

Ve elbette dervişler, hattatlar, katipler... Taşların diliyle bugün bile bizi çağıran sessiz tanıklardır onlar.

Bu taşlar artık konuşuyor. Konya'nın merkezinde bir müze değil; adeta bir "şehre yazılmış dua" gibi yükseliyor. Şems'in izinden gidenler için, bu taşlar artık sadece geçmişin değil; bugünün de dili, nefesi ve şahadetidir.

Envanterden Seçmeler: Taşların Dilinden

Mezar taşları; sadece ölümün değil, yaşamın da kaydını tutar. Bir devrin diliyle yazılmış son cümlelerdir onlar. Sesi olmayan zamanların, suskun kalmış hikâyelerin tanıklarındır. Her kıvrımda, her nakışta, her satırda bir dua, bir ah, bir niyaz saklıdır. İşte Konya'da kurulan Tarihi Mezar Taşları Müzesi ve Sergi Alanı, bu sessiz tanıkları yeniden konuşturmayı amaçlayan eşsiz bir hafıza mekânıdır.

Türkiye'de ilklerden biri olan bu özel müze-sergi alanı, Konya Üçler Mezarlığı'nın hemen yanında, 3839 m²'lik bir alanda kurulmuştur. Konya Büyükşehir Belediyesi'nin öncülüğünde projelendirilen bu alan; yalnızca mimarî değil, manevî bir emanetin yeniden can bulduğu yerdir.

Konya, Selçuklulardan bugüne dek pek çok mezarlık ve hazireye ev sahipliği yapmıştır. Ancak zamanın hoyratlığı, şehirleşmenin baskısı ve geçmişe gereken özenin gösterilememesi nedeniyle, pek çok mezarlık gibi Şems Mezarlığı da 1940'lı yıllarda tasfiye edilmiştir. Bu süreçte, orada yatanların hikâyeleri kadar mezar taşları da savrulmuş, dağılmış, unutulmaya yüz tutmuştur. Neyse ki bazı taşlar unutulmamıştı. Onlar, önce Sırçalı Medrese Mezar Anıtları Müzesi'ne, oradan da 2010 yılında Konya Etnografya Müzesi'ne taşındılar. Nihayet, Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Konya Büyükşehir Belediyesi

arasında 6 Mart 2017'de imzalanan protokol ile bu taşlar, bugün ziyaretçilerini ağırlayan müze alanına getirildi.

Ancak bu sadece fiziksel bir nakil değildi. Taşlar yer değiştirmede, aslında kıymetleri iade edildi. Restorasyonlarla yıpranan yüzleri onarıldı, üzerlerindeki kitabeler titizlikle çözümlendi. Her biri yeniden okunur hale geldiğinde, Konya'nın yitip giden hikâyeleri de birer birer su yüzüne çıkmaya başladı.

Konya Tarihi Mezar Taşları Müzesi'nde sergilenen 312 eserden bazıları, hem taşıdıkları unvan hem de sanatsal özellikleriyle öne çıkar. Bu taşlar, sadece birer sanat eseri değil; bir şehrin hafızası, bir medeniyetin susmuş ama unutulmamış sesleridir.

KİTABE

Hüve'l Baki
Mehum ve mağfûr
cennet mekân firdevsi
Aşyan Belkamalı
Pazarcı Derviş
Ömer ruhuçün
Sene 1251

KİTABE

Ya Hu
Konya Redifi
Süvari Alayı
Kumandanı Kaymakamı
El-hac Yusuf
Ziya Beyin
Ruhuna fatiha
Fi 3 Rebiülahir sene 1321
M/ 29 Haziran 1903

KİTABE

ÖN

...
Gü dedi ki Rahamnâk
Ya habible dermanım

ARKA

Fit'tariherba'a ve işrun
Sitte ve seb'amia
H/706 M/1290

KİTABE

ÖNYÜZ

Dirigâkeremyân yâr reft
Bi derdi hasret bisyârreft
Tâbeserahu ve ce'alel cennete mesvahu

ARKA YÜZ

Kerdbi sefer ve ez musafferet
Fit tarih seneteihdâ
Ve erbain ve seman mia(841 h) 1425

KİTABE

ÖNYÜZ

el merhum el mağfur
Es said el şehid

ARKA YÜZ

Merhum rahmetullahi
Hoca Sa'id Paşa

KİTABE

ÖNYÜZ

Hadice-i kabri
YâRâbmüneverit
Bûy-i cinanla
Memlûmuâtтар it / 935

ARKAYÜZ

Huldi berin ana
Vir ki haceti
Budur müerrihin
müyesserrecati
sene 935 h
M/1528

KİTABE

Konya valisidemektubi Hüseyin Mevlevi
Oğlunun fevtiyle darinde-i figan medam
Gitti dergah-ı cihandan ah ol mahdu-i pak
Hanekâh-ı halde-i derviş eylesunrabbülen'am
Ruhu Mevlana-i Mevlana küçükdenözleyüp
Garbe hakkı maşûnideitdiçile-i ûmrin tamam
Taliba cümle canlar söyledi tarihini
Bag-ı aden-i eyledi Seyyid Celalettin makamı
Sene 1255

KİTÂBE

Hüve'l bâki
El çekûp bil cümleden itdimbekâyarihleti
Terk edüp geriye mal-ı mülk-i devleti
Kim gelüp kabrim ziyaret eden ihvanımız
Okuyalar ruhum için Kul Hüvallah
Ayeti merhum ehl-i kuttadan
KürdSeyyid Ali Efendi ibn-i
Aziz ruhuna fatiha
Sene 1230 gurre-i R (Rebiü'lâhir evveli)
M/1814

KİTÂBE

Hüve'l bâki
Konya eyaleti
Rûsumât Nâzırı Eşref
Beyefendinin halile-i
Muhteremeleri merhume ve şehide
Ve mağfurelehaFatimatü-z Zehra
Hanım efendinin rûhi
Şerifeleri içinrızaenlillahifatihâ
fi sene 1284 s zilkade 5

KİTABE

Hüve'lHallâk'ül Bâkî
Bu Dervîş Mustafâmerdân-ı
meydân-ı hakikatten
Müeddibtürbedâr hazret-i
pîrpeym-i hür
Harîm-i hâssayn-el cuma gitti
bezm-i kesretten
Olup Çeşm-i Hudâbinindenaks-ı
mâsivâ-i memhuvv
Bekâya azmedince râsihabircân
dedi târih
Bekâ-yı Hakk'a sır oldu
aydıpnâsutdenyâ hû
H/1181 M/1767

KİTABE

Hüve'l Baki
Dâr-ı dünyaya davet eyledi
rahman
Veba geldi virmedieman
Âkıbet tarihim yazıldı taşımâ
Bilenler acusunlar genç yaşımâ
Cennet eyleye ya rabbi latif
meskenim ûkbada
Çarıkçı el-hac Ali Paşa kerime-i
muhteremeleri
Nefise Hanımın ruhuçünfatihâ
Fi 15 Şevval sene 1242

KİTABE

ÖNYÜZ

Fi tarih seman ve tis'amia

ARKA YÜZ

Minşuhuri ve ahiri muharrem

H/708

M/1308-1309

KİTABE

El Fatiha
Zâd-ı takva ile ol salik-i şehrah-ı beka
Olma dil beste eyyam-ı hayat-ı dünya
Asaf-ı saf şiken ve daver-i şîr-i Efkan iken
Dehrûsûy-iadem oldu Süleyman Paşa
Tıynet-i insaf-ı tayr-ı bahş cihan olmuş idi
Âleme hükmü revan idi Süleyman Asa
Ka'r-ı çah-ı âdeme atmış idi suruy-i şer
Nam-ı namına el-hak kuyucu dinse seza
Necm-i zahir gibi Hak zahir idi tab'ında
Sage-i mühr-i vilayetdir anın
Dünyada mazhar idi nazra-i eblûllaha
Ola ûkbada dahi anlar ile cilve nûma
Tutdu baş üzre erenler okuyubyarathan
Âzim-i gülşen-i adn oldu Süleyman Paşa
H/ 1189 M/1775

Bu müze-sergi alanı, yalnızca taşların sergilendiği bir alan değildir. Aynı zamanda bir kültürel uyanış, bir manevî vefa projesidir. Şems Mezarlığı'ndan gelen taşların her biri, Şems'in izinde yürüyen, belki de onunla aynı nefesi paylaşan insanların sessiz izlerini taşır. Bu yüzden bu alan, bir sergi alanı değil; bir hatırlama mekânıdır.

Burada gezen her ziyaretçi, sadece isimleri okumaz; bir zamanın dilini, inancını, estetiğini, edebini ve tevazuunu da fark eder. Ve her taş, Şems'in dediği gibi sanki fısıldar:

“Gel, ne olursan ol yine gel.
Bu taşlar sana bir sır anlatacak.”

